

KAROL SŁAWIK

TRAKTOWANIE I OCHRONA
PRAWNA ZWIERZĄT W POLSCE

Od pradziejów zwierzęta nie były traktowane w sposób humanitarny, nie przywiązywano bowiem wagi do faktu, iż zwierzęta są istotami zdolnymi do odczuwania. Sposób traktowania zwierząt determinowały religie i kultury mieszkańców obszarów geograficznych, w których występowały.

Ludzie wykazywali i nadal wykazują – ogólnie biorąc – dwie postawy wobec zwierząt. Jedna wiąże się z przekonaniem o wyższości człowieka nad światem zwierzęcym. W tym przekonaniu utwierdzają nas niektóre religie. Najprostszym argumentem z powszechnego obiegu i głoszonych przekazów duchownych katolickich jest brak duszy i uczuć u zwierząt. Mają one służyć człowiekowi i być mu użyteczne w codziennym jego bytowaniu.

Druga postawa wynika z poglądu zwanego animizmem, spotykanego nie tylko u dzieci, ale i dorosłych osób, a polegającego na przypisywaniu posiadania duszy zwierzętom a nawet rzeczom. Wyznający taki pogląd uważają, że wszystkie zwierzęta i rośliny są istotami obdarzonymi wolą, myślącymi, czującymi identycznie, tak jak człowiek¹.

Która postawa jest mi bliższa – oczywiście ta druga (z wyłączeniem rzeczy). Nie mogę bowiem nie zauważyć u mego zwierzęcia, że wyraża czasami swoim zachowaniem jakąś wolę, nie mogę nie dostrzegać tego, że darzy większym uczuciem i wiernością moją żonę niż mnie, nie mogę powiedzieć, że nie czuje bólu wtedy, gdy zaskowyczy bo nadepnąłem mu na łapę. Jestem zdumiony, gdy dowiaduję się, że jakiś pomyleniec dla własnego zysku zamierza założyć w Polsce restaurację z daniami z psów. Zbliżam się do poglądów rasistowskich, gdy dowiaduję się, że niektóre nacje, bynajmniej nie z głodu spożywają psy i koty. Jestem wściekły na znaczną część rolników za ich na ogół zły stosunek do własnych psów. Nie mogę pojąć, co czuje kierowca, czy konwojent wiozący pokaleczone konie do innych krajów i przez wiele godzin (z lenistwa) nie poi przewożone zwierzęta. Zdumiewa mnie postawa obecnego ministra rolnictwa obojętnego

¹ Pogląd właściwy pierwotnym wierzeniom religijnym – że zwierzęta, rzeczy lub zjawiska przyrody mają duszę.

a nawet usprawiedliwiającego taką postawę, niedostrzegającego, że w naszym ustawodawstwie (takim jakim jest) uznano, że zwierzę nie jest rzeczą. Zaczynam wykazywać oznaki wrogości do wiejskich duchownych, którzy nie reagują na to, co dzieje się w ich otoczeniu, ale i do organów ścigania i sądownictwa za brak właściwej reakcji na okrucieństwo wobec zwierząt.

Warto więc pomyśleć o naszym stosunku do zwierząt. Zastanowić się nad stanem społecznej świadomości o potrzebie polepszenia ochrony zwierząt oraz aktualnym stanem prawnym mającym służyć tej ochronie.

W tym właśnie obszarze życia społecznego jest wyjątkowo dużo do zrobienia, aby osiągnąć ocenę społeczeństwa cywilizowanego. Większość krajów europejskich, zwłaszcza Wspólnoty Europejskiej, dokonały w tym względzie już znacznego postępu (ogólnie lepszy niż w Polsce stosunek do zwierząt, a z niedawnych dni – ograniczenie corridy w Hiszpanii, zakaz wykorzystywania dzikich zwierząt w cyrku – Wielka Brytania).

1. Zjawiska patologiczne wywołane przez ludzi w towarzyszącym nam świecie zwierząt

Szeroki i bardzo dotkliwy problem dotyczy zwierząt hodowlanych przeznaczonych na ubój w celu pozyskania żywności, a także na inne cele – produkcji odzieży, obuwia, innych użytkowanych rzeczy. Problem wiąże się z praktyką trzymania zwierząt w bardzo dużym zagęszczeniu, temperaturach zbyt niskich lub zbyt wysokich, w budynkach nieuszczelnionych lub ciasnych pomieszczeniach. Takie warunki wywołują nieraz stres i agresję u zwierząt. Dążność do szybkiego uzyskania dużej masy mięsnej zwierząt rzeźnych poprzez zabiegi inżynierii genetycznej prowadzi równocześnie do różnych schorzeń, głównie stawów z powodu nadmiernych obciążeń. Takie postępowanie hodowców obejmuje bydło, świnie i brojlery.

Gehenna okrutnego traktowania zwierząt przeznaczonych na rzeź rozpoczyna się już podczas załadunku na pojazdy (w czasie jarmarków np. świętokrzyskich) oraz transportu. Używanie przemocy fizycznej przy załadunku, niepojenie i niepodawanie karmy, wielogodzinne przetrzymywanie w miejscach nasłonecznionych, wreszcie wyładunek, bicie zwierząt i niehumanitarne sposoby uboju często z objawami sadystycznymi – zadawanie śmierci w sposób wyszukany lub powolny, obliczony z premedytacją na zwiększenie rozmiaru cierpień i czasu ich trwania² – to nierzadkie przypadki. Okrutną metodą jest też sposób tuczu gęsi prowadzącego do stłuszczenia wątroby dla celów konsumpcyjnych. Przy próbie eliminacji takich sposobów – lobby hodowców i producentów gęsich wątróbek uzyskało wsparcie ministerstwa rolnictwa.

² Charakterystyczne to jest również w ubojach rytualnych praktykowanych przez wyznawców kilku religii także w Polsce.

Na wsi objawy rażących zaniedbań³ zwierząt przez rolników są prawie powszechne. Nie zapewnia się psom opieki i podstawowych warunków do znośnego życia. Trzymanie psów na ciężkich i krótkich łańcuchach, niezapewnianie na okres zimy ocieplonej budy, bicie, utrzymywanie w głodzie (bo pies będzie bardziej zły!), niepojenie podczas gorących dni, nieleczenie schorowanych psów i nieszczepienie przed chorobami, dopuszczanie do nadmiernej rozrodczości – wreszcie zabijanie „nieprzydatnych” zwierząt – wieszanie, zabijanie siekierą – oto najczęstsze postępowanie chłopskie. Niektórzy z nich produkują smalec ze swoich lub obcych psów albo za niewielką opłatą pozbywają się ich, wiedząc, że są przeznaczone na śmierć w celach konsumpcyjnych (w restauracjach i pubach azjatyckich – vide przypadki mazowieckie i małopolskie).

Mieszkańcy miast mają także podobne postęпки na swym „inteligentkim” sumieniu – by wymienić tylko najczęstsze – tolerowanie traktowania przez dzieci psów i kotów jako zabawek, nad którymi można się nawet znęcać a później z łatwością porzucić, przetrzymywanie dużych psów w małych pomieszczeniach blokowisk i klatkach pokojowych, głodzenie, bicie (zwłaszcza w stanie nietrzeźwym dla rozładowania własnej złości), uśmiercanie przez wyrzucanie z wysokości budynków, pozbywanie się wiernych psów przez porzucanie na torach kolejowych, porzucanie w okresie przedurlopowym przed schroniskami, wyrzucanie z samochodów na drogach publicznych, czy wiązanie drutami w lasach i parkach.

Nadużycia człowieka wobec zwierząt obejmują też przypadki służące jego rozrywce i nieraz wątpliwej przyjemności. Na ogół skutek głębokiego zakorzenienia się w świadomości ludzkiej nie budzą one jakiegoś sprzeciwu. Do takich przypadków należy zaliczyć: wyjątkowo intensywne treningi koni przed wyścigami – wywołujące zawały serca u zwierząt i urazy w postaci złamań kończyn – szczególnie w czasie późniejszych skoków przez przeszkody. Dla osiągnięcia maksymalnej sprawności fizycznej stosuje się również środki dopingujące. Wyeksploatowane do granic możliwości stare konie, które uzyskały sukcesy na torach wyścigowych i przysporzyły ich właścicielom znaczne zyski albo też wysłużone przez całe życie w ciężkich pracach gospodarskich (zwłaszcza przez górali pracujących przy zrywaniu drzewa) – z łatwością i bezmyślnie przeznaczają się na rzeź.

Rozrywce człowieka ma służyć cyrk, w którym wykorzystuje się zwierzęta – nieraz zagłodzone – i poddawane intensywnej tresurze różnymi metodami wywołującymi moralne obiekcje – zwłaszcza gdy dzikie zwierzęta zmusza się do nienaturalnych dla nich zachowań. Wyjątkowo prymitywną i barbarzyńską rozrywkę stanowią walki między zwierzętami – bykami, kogutami, psami. Te ostatnie są w Polsce specjalnie hodowane i przygotowywane do walk przez członków zorganizowanych grup przestępczych.

³ Rozumie się przez to drastyczne odstępstwo od określonych w ustawie (o ochronie zwierząt) norm postępowania ze zwierzęciem, a w szczególności w zakresie utrzymywania zwierzęcia w stanie zagłodzenia, brudu, nieleczonej choroby, w niewłaściwym pomieszczeniu i nadmiernej ciasnocie.

Jakkolwiek ogrody zoologiczne⁴ pozwalają człowiekowi poznać zwierzęta, z którymi nieraz nie miałby w swym życiu żadnego kontaktu, to zbyt często zwierzęta są głodzone albo utrzymywane na niewielkim terenie i w ciasnych klatkach (zwłaszcza mały człekokształtne, niedźwiedzie⁵, słonie i żyrafy).

Nie bez grzechu wobec zwierząt na wolności jest myśliwstwo i towarzyszące mu zjawisko kłusownictwa. Sami myśliwi przypisujący sobie rolę selekcyjnera i narzędzia utrzymywania równowagi w przyrodzie polują niejednokrotnie nie przestrzegając odpowiednich przepisów (w okresach rozrodu zwierząt). Z ich broni giną nawet psy znajdujące się pod opieką swych właścicieli. Okrutne są też metody stosowane przez kłusowników wiejskich zakładających wnyki i inne pułapki narażające zwierzęta na długie cierpienia.

Przy łatwości przechodzenia do Polski różnych idei i obyczajów oraz niebezinteresownej pomysłowości polskich biznesmenów należy się liczyć z rozwojem rodeo i barbarzyńskim widowiskiem corridy – na szczęście ograniczonej już tylko do niektórych krajów, w których widowisko oparte na okrutnej śmierci zwierzęcia jest poprzedzone jego cierpieniem. Odrębnym problemem jest przywóz różnych zwierząt na terytorium Polski (najczęściej węży i żółwi, niedźwiadków...) i porzucanie przed kontrolami celnymi na trasach przewozowych⁶, a także utrzymywanie ich przez nabywców w nieodpowiednich warunkach mieszkaniowych.

Wreszcie pamiętać należy o wykorzystywaniu zwierząt do testowania środków kosmetycznych oraz w celach medycznych⁷. Tylko w krajach Unii Europejskiej do badań używa się około 12 mln zwierząt, spośród których większość ginie w czasie testów. Pomimo tych ofiar, ciągle istnieją wątpliwości co do tego, czy wyniki wszystkich badań są wykorzystywane i jakie mogą mieć zastosowanie w odniesieniu do człowieka. Przed nadmiernym cierpieniem testowanych zwierząt przestrzega dyrektywa Unii Europejskiej 92/32/EEC, która skłania firmy do ujawniania wyników przeprowadzanych testów, aby w ten sposób uniknąć powielanych i szkodliwych doświadczeń w innych krajach. Inna z dyrektyw Unii – 86/609/EEC zakazała badań na zwierzętach, gdy już istnieją inne dostępne i wiarygodne metody badawcze.

⁴ Ogród zoologiczny – według ustawy z 3 października 2008 r. – Dz.U. z 2008 r., Nr 201, poz. 1237 – to urządzony i zagospodarowany teren wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nim związanymi, gdzie są przetrzymywane oraz eksponowane przez co najmniej 7 dni w roku żywe zwierzęta, gatunki dziko występujące, z wyjątkiem: cyrków, sklepów ze zwierzętami, miejsc w których eksponowanych jest publicznie nie więcej niż 15 gatunków tych zwierząt i łącznie nie więcej niż 50 okazów gadów, ptaków i ssaków.

Ogrody zoologiczne znajdują się w 12 miastach: Bydgoszczy, Chorzowie, Gdańsku, Krakowie, Łodzi, Opolu, Płocku, Poznaniu, Toruniu, Warszawie, Wrocławiu, Zamościu.

⁵ Znany przypadek decyzji kierownictwa wrocławskiego zoo o przetrzymywaniu przez wiele lat niedźwiedzia w małym bunkrze.

⁶ Przez handlarzy zza granic wschodnich.

⁷ Zob. ustawa z dnia 21 stycznia 2005 r. o doświadczeniach na zwierzętach – Dz.U. Nr 33, poz. 289.

2. Przepisy prawne o utrzymywaniu zwierząt oraz służące ich ochronie

Utrzymywanie zwierząt regulują głównie:

- ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymywaniu czystości i porządku w gminach⁸ oraz regulaminy rad gminnych⁹;
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt¹⁰ (o której szerzej nieco dalej);

Obie ustawy zostały zmienione ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz ustawy o utrzymywaniu czystości i porządku w gminie (Dz.U. z 2011 r., Nr 230, poz. 1373).

- ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt¹¹;
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody¹².

Utrzymujący zwierzęta domowe są zobowiązani do zachowania bezpieczeństwa i środków ostrożności, zapewniających ochronę przed zagrożeniem lub uciążliwością dla ludzi oraz przed zanieczyszczeniem terenów przeznaczonych do użytku publicznego. Do obowiązków właścicieli utrzymujących zwierzęta domowe należy – w odniesieniu do psów:

- wyposażenie psa w obrozę, a w przypadku ras uznawanych za agresywne – również w kagańce;
- prowadzenie psa na uwięzi, a psa rasy uznawanej za agresywną lub w inny sposób zagrażającego otoczeniu – również w nałożonym kagańcu;
- systematyczne szczepienie psa przeciwko wściekliznie;
- uzyskanie zezwolenia burmistrza na utrzymywanie psa rasy uznanej za agresywną;

W odniesieniu do wszystkich zwierząt domowych:

- stały i skuteczny dozór;
- nie wprowadzanie zwierząt do obiektów użyteczności publicznej, z wyłączeniem obiektów przeznaczonych dla zwierząt (lecznice, wystawy). Nie dotyczy to osób niewidomych, korzystających z pomocy psów – przewodników;

⁸ Dz.U. z 2005 r., Nr 236, poz. 236 z późn. zm.

⁹ Rada gminy – na podstawie art. 4 powyższej ustawy – po zasięgnięciu opinii powiatowego inspektora sanitarnego uchwała regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie gminy. Regulamin określa szczegółowo obowiązki osób utrzymujących zwierzęta domowe, mających na celu ochronę przed zagrożeniem lub uciążliwością dla ludzi oraz przed zanieczyszczeniem terenów przeznaczonych do wspólnego użytku. Określa również wymagania związane z utrzymywaniem zwierząt gospodarskich na terenach wyłączonych z produkcji rolniczej oraz zakazy ich utrzymywania na niektórych obszarach lub w poszczególnych nieruchomościach.

¹⁰ Dz.U. z 1997 r., Nr 111, poz. 724 z późn. zm.

¹¹ Dz.U. z 2004 r., Nr 69, poz. 625 z późn. zm. Spośród licznych wdrażanych przepisów można wyróżnić rozporządzenie Komisji WE 1739/2005 z dnia 21.10.2005 z wymogami zdrowia zwierząt cyrkowych w sytuacji ich przemieszczania między państwami członkowskimi.

¹² Dz.U. z 2004 r., Nr 92, poz. 880, zmieniona ustawą z dnia 18 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz niektórych innych ustaw: o lasach, o gospodarce nieruchomościami oraz o utrzymywaniu czystości i porządku w gminie – Dz.U. z 2011 r., Nr 224, poz. 1337.

- nie wprowadzanie zwierząt domowych na tereny placów gier i zabaw, piaskownic dla dzieci, plaż, kąpielisk, posesji szkół i przedszkoli, obiektów sportowych oraz tereny objęte zakazem na podstawie odrębnych uchwał rad gminnych (miejskich);
- zwolnienie zwierząt domowych z uwięzi dopuszczalne jest wyłącznie na terenach zielonych do tego przeznaczonych i specjalnie oznakowanych, w sytuacji gdy właściciel ma możliwość sprawowania kontroli nad ich zachowaniem;
- zwolnienie przez właściciela nieruchomości psów ze smyczy na terenie nieruchomości może mieć miejsce w sytuacji, gdy nieruchomość jest ogrodzona w sposób uniemożliwiający jej opuszczenie przez psa i wykluczający dostęp osób trzecich (odpowiednio oznakowanej tabliczką ze stosownym ostrzeżeniem);
- natychmiastowe usuwanie, przez właścicieli, zanieczyszczeń pozostawionych przez zwierzęta domowe w obiektach i na innych terenach przeznaczonych do użytku publicznego, a w szczególności na chodnikach, jezdniach, placach, parkingach, terenach zielonych, itp., nieczystości te, umieszczone w szczelnych nieulegających szybkiemu rozkładowi torbach, mogą być umieszczone w komunalnych urządzeniach do zbierania odpadów (postanowienia te nie dotyczą niewidomych korzystających z psów przewodników).

Jak łatwo zauważyć, przepisy porządkowo-sanitarne i wydawane na ich podstawie uchwały rad gminnych nie akcentują problemów związanych z ochroną zdrowia i życia zwierząt oraz potrzebą dbałości o nich (pielęgnacji¹³, codziennego żywienia, pojenia, nienarażania na grożące im niebezpieczeństwa...).

Regulacje prawne humanitarnej ochrony zwierząt znajdujemy już w latach dwudziestych ubiegłego wieku. Ukazało się wówczas rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o ochronie zwierząt¹⁴. Akt ten wprowadzał generalny zakaz znęcania się nad wszelkimi zwierzętami (domowymi, oswojonymi, ptactwem, rybami, płazami) i zadawania im zbędnych cierpień pod rygorem odpowiedzialności karnej¹⁵. Spośród dawnych przepisów wykonawczych wymienić tu można przede wszystkim rozporządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 16 listopada 1959 r. ustalające warunki i sposób dokonywania doświadczeń na zwierzętach oraz tryb wydawania zezwoleń na ich prowadzenie. Określało też zasięg dopuszczalnych eksperymentów z użyciem zwierząt¹⁶.

¹³ Ustawa o ochronie zwierząt przez pielęgnację rozumie wszystkie aspekty relacji pomiędzy człowiekiem a zwierzęciem, w szczególności uruchamianie przez człowieka zasoby materialne i niematerialne, aby uzyskać i utrzymać u zwierzęcia stan fizyczny i psychiczny, w którym najlepiej ono znosi warunki bytowania narzucone przez człowieka.

¹⁴ Dz.U. z 1928 r., Nr 32, poz. 115, t.j. z 1932 r., Nr 42, poz. 417.

¹⁵ O postępowości aktu Prezydenta RP świadczy m.in. fakt, że po przeszło pięćdziesięciu latach od jego uchwalenia idea humanitarnej ochrony zwierząt znalazła zrozumienie, potwierdzenie i szersze rozwinięcie w dokumentach o znaczeniu ogólnosiwiatowym – Światowej Deklaracji Praw Zwierząt z 1977 r., zatwierdzonej przez UNESCO w 1978 r. – o czym dalej w tekście.

¹⁶ Aktualnym aktem jest obwieszczenie Ministra Nauki i Informatyzacji z dnia 26 maja 2004 r. zawierające wykaz jednostek organizacyjnych uprawnionych do przeprowadzania doświadczeń i testów na zwierzętach – MP z 2004 r. Nr 26, poz. 450.

Na płaszczyźnie międzynarodowej traktowanie zwierząt jak rzeczy i nieliczenie się z ich naturą zostało dostrzeżone w 1978 r., w którym to UNESCO opracowało Światową Deklarację Praw Zwierząt. Owa deklaracja miała stanowić podstawę do wprowadzenia przez poszczególne państwa przepisów prawnych służących ochronie zwierząt. Podstawowymi założeniami tej deklaracji są:

- wszystkie zwierzęta rodzą się równe wobec życia i mają te same prawa do egzystencji;
- nieznanomość praw i ich lekceważenie prowadzi człowieka na drogę naruszenia prawa zwierząt i przeciwko naturze;
- człowiek uznaje współistnienie wszystkich żywych istot, a od jego najmłodszych lat należy go uczyć obserwowania, rozumienia, szanowania i kochania zwierząt.

Tymczasem w życiu codziennym wiele zachowań ludzkich jest sprzecznych z tymi szczytnymi założeniami. Człowiek bywa bezmyślny, nie dostrzega różnicy pomiędzy zwierzęciem a rzeczą, powoduje cierpienia fizyczne i psychiczne u zwierząt a nawet dopuszcza się wobec nich aktów okrucieństwa.

Przywoływana wyżej deklaracja pobudziła Polskę (dopiero wiele lat później) do uchwalenia ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt¹⁷. Kilka artykułów wymaga tu szczególnego zaakcentowania. Otóż w art. 1 ustawy zapisano: *Zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę. W art. 5 ustawy: Każde zwierzę wymaga humanitarnego traktowania, zaś w art. 6 ustawy: Nieuzasadnione lub niehumanitarne traktowanie zwierząt oraz znęcanie się nad nimi jest zabronione.*

Ustawa obejmuje zwierzęta: domowe¹⁸, gospodarskie¹⁹, wykorzystywane do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych²⁰,

¹⁷ Ustawa ta i jej nowelizacja wdraża liczne dyrektywy i postanowienia organów Wspólnoty Europejskiej – by wymienić tylko niektóre Rady Europy: 98/119/WE z dnia 22.12.1993 r. o ochronie zwierząt podczas uboju lub zabijania (Dz.Urz. WE L 340 z 31.12.1993 r.; 98/58 WE z dnia 20.07. 1998 r. w sprawie ochrony zwierząt hodowlanych (Dz.Urz. WE L 221 z 08.08. 1998 r.); 99/74 WE z 19. 07. 1999 r. z minimalnymi normami dla kur niosek (Dz.Urz. 203 z 03.08.1999; 2007/43 WE z 28. 06. 2007 ustalającego minimalne zasady ochrony kurcząt z przeznaczeniem na mięso (Dz.Urz. 182 z 12.07. 2007; 2008/119/WE z dnia 16.12.2008 ustalające minimalne normy ochrony cieląt (Dz.Urz. 120 WE L 47 z 18.02.2009); postanowienie – rozporządzenie Rady (WE) 1/2005 z dnia 22.12.2004 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań.

¹⁸ Tradycyjnie przebywające wraz z człowiekiem w jego domu lub innym pomieszczeniu, utrzymywane przez człowieka w jego domu lub innym odpowiednim pomieszczeniu, utrzymywane przez człowieka w charakterze jego towarzysza.

¹⁹ Gospodarskie – zwierzęta utrzymywane w celach hodowlanych i produkcyjnych.

²⁰ Zwierzęta, których profesjonalna tresura oraz używanie odbywa się na podstawie odrębnych przepisów, regulujących szczegółowe zasady działania jednostek Polskich Sił Zbrojnych, Policji, Straży Granicznej i innych formacji podległych Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji, służb kontroli celnej, ratownictwa oraz regulujących zasady szkolenia i wykorzystywania psów – przewodników osób ociemniałych.

używanych do doświadczeń, utrzymywanych w ogrodach zoologicznych, bezdomnych²¹, wolno żyjących (dzikich), obcych faunie rodzinnej.

Ustawodawca wyjaśnia, że przez humanitarne traktowanie zwierząt należy rozumieć takie traktowanie, które uwzględnia potrzeby zwierzęcia i zapewnia mu opiekę i ochronę (art. 4 ustawy). Na człowieku spoczywa też obowiązek skrócenia cierpień zwierzęcia, gdy zwierzę nie może dalej żyć, jedynie cierpiąc i znosząc ból.

Zabronione i karalne jest nieuzasadnione lub niehumanitarne zabijanie zwierząt oraz znęcanie się nad nimi (art. 6 ust. 1 ustawy). Przez znęcanie się nad zwierzętami rozumieć należy zadawanie albo świadome dopuszczenie do zadawania bólu lub cierpień (art. 6 ust. 2 ustawy).

Ten sam przepis przeciwstawia się licznym formom znęcania się nad zwierzętami. Zakazuje: umyślne ranienie lub okaleczenie zwierzęcia, znakowania (przez wypalanie lub wymrażanie zwierząt stałocieplnych), bicie zwierząt, przeciążanie zwierząt pociągowych i jucznych, uciążliwego transportu zwierząt hodowlanych, m.in. przewożonych na targowiska²², powodowanie zbędnego cierpienia, utrzymywanie zwierząt w niewłaściwych warunkach bytowania, porzucanie zwierząt (w szczególności psa lub kota), okrutnych metod w chowie lub hodowli zwierząt, utrzymywanie na uwięzi powodujące uszkodzenia ciała lub cierpienia oraz niezapewnienie niezbędnego ruchu, a także organizowanie walk zwierząt (b. szczególnie – art. 6 ust. 2 ustawy).

Ustawa wyjaśnia określenie „okrutne metody” w chowie lub hodowli zwierząt jako działanie lub zaniechanie człowieka prowadzące w sposób oczywisty do zmian patologicznych w organizmie zwierzęcia (somatycznych lub psychologicznych), zwłaszcza w postaci skutków znoszenia bólu, przymuszenia do określonego zachowania się (uległości), głodem, pragnieniem, działaniem prądu elektrycznego (z wyjątkiem używania pastuchów elektrycznych, treserów oraz urządzeń elektrycznych służących do przepędu bydła) bądź innymi zabiegami tego rodzaju, w szczególności karmienie i pojenie zwierząt przemocą (art. 4 pkt 7 ustawy).

Konieczność humanitarnego postępowania zostało zaakcentowane w rozdz. 10 – o uboju i uśmiercaniu zwierząt (art. 33–34). Uśmiercanie zwierząt może być uzasadnione wyłącznie: potrzebą gospodarczą; względami humanitarnymi; koniecznością sanitarną; nadmierną agresywnością, powodującą bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia lub życia ludzkiego, a także dla zwierząt hodowlanych lub dziko żyjących, potrzebami nauki (z pewnymi zastrzeżeniami), wykonywaniem zadań związanych z ochroną przyrody. Uśmiercanie zwierząt może się odbywać

²¹ Zwierzęta domowe lub gospodarskie, które uciekły, zabłąkały się lub zostały porzucone przez człowieka, a nie ma możliwości ustalenia ich właściciela lub innej osoby, pod której opieką trwale dotąd pozostawały.

²² W tym względzie zmieniona ustawa odsyła do zasad postępowania określonych w rozporządzeniu Rady WE nr 1/2005 z dnia 22.12.2004 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań, do zmienionych dyrektyw 64/432/EWG, 93/119 WE oraz rozporządzenia WE 1255/91 (Dz.Urz. UE L 3 z 5.01.2005 r.

wyłącznie w sposób humanitarny polegający na zadawaniu przy tym minimum cierpienia fizycznego i psychicznego (ust. 1a art. 33 ustawy). Zwierzę kręgowie w ubojni może zostać uśmiercone tylko po uprzednim pozbawieniu świadomości przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje (art. 34 ust.).

Przyjęto, że każdy, kto decyduje się na posiadanie zwierząt domowych, jest zobowiązany do zapewnienia im odpowiednich warunków bytowych (pożywienia, pomieszczenia). W odniesieniu do zwierząt gospodarskich właściciel jest zobowiązany do opieki i zapewnienia im właściwych warunków bytowania²³, zaś warunki hodowlane nie mogą powodować u zwierząt ran i okaleczeń. Zabronione jest używanie chorych lub niedożywionych zwierząt. Używane do pracy nie mogą być przeciążane²⁴ – do zrywek drewna mogą być użyte tylko konie po piątym roku życia (art. 14 ustawy). Zwierzęta te muszą też mieć zapewniony odpowiedni czas do regeneracji sił.

Sposoby postępowania ze zwierzętami wykorzystywanymi do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych nie mogą zagrażać ich życiu ani powodować cierpienia. Ich przygotowaniem do pracy (treningami) muszą kierować osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje. Zabronione jest podawanie zwierzętom środków dopingujących. Powinny też mieć zapewnioną opiekę medyczną. Zabronione jest wykorzystywanie zwierząt w widowiskach mających znamiona okrucieństwa (wspomniane wyżej widowiska walczących psów odpowiednich ras).

W ogrodach zoologicznych jest dopuszczane trzymanie zwierząt, ale tylko urodzonych w niewoli. Powinny mieć zapewnione warunki egzystencji stosownie do potrzeb gatunku. Zabronione zostało rozmnażanie niebezpiecznych zwierząt poza obrębem ogrodów zoologicznych i miejscach do tego nieprzeznaczonych.

Dobrem ogólnonarodowym są zwierzęta wolno żyjące (dzikie)²⁵. Powinny one także mieć zapewnione warunki rozwoju i swobodnego bytu. W ustawie zabrania się kłusownictwa. Zwierzęta, które mogą jednak być zabite, zostały pierwotnie określone w rozporządzeniu Ministra Ochrony Środowiska. Zagrażające życiu i zdrowiu lub gospodarce człowieka mogą być zwalczane na podstawie decyzji wydawanych w tym rozporządzeniu²⁶.

²³ Zapewnienie zwierzęciu możliwości egzystencji, zgodnie z potrzebami danego gatunku, rasy, płci i wieku.

²⁴ Przeciążanie – zmuszanie do nadmiernego wysiłku energetycznego, nie odpowiadającego możliwościom kondycyjnym zwierzęcia, ze względu na jego stan fizyczny i zdrowotny.

²⁵ Rozumie się przez to zwierzęta nieudomowione żyjące w warunkach niezależnych od człowieka.

²⁶ Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska z dnia 23 sierpnia 2005 r. w sprawie gatunków lub grup gatunków zwierząt niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzi. – Dz.U. z 2007 r., Nr 236, poz. 1744. Akt ten został uchylony z chwilą wejścia w życie (obowiązującej) ustawy z 3 października 2008 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz niektórych innych ustaw – Dz.U. z 2008 r., Nr 201, poz. 1237. Zgodnie z art. 14 dotychczasowe przepisy zachowują swą moc do chwili ukazania się nowych. Zob. także ustawę z 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie – Dz.U. z 2002 r., Nr 42, poz. 372 z późn. zm. T.j. Dz.U. z 2005 r., Nr 127, poz. 1066 z późn. zm.

Omawiane podstawowe rozwiązania ustawowe obejmują również przepisy karne (rozdz. 11 ustawy)²⁷.

„Kto zabija zwierzę z naruszeniem przepisów art. 6 ust. 1, art. 33 lub art. 34 ust. 1–4 albo znęca się nad nimi w sposób określony w art. 6 ust. 2, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Za szczególne okrucieństwo można trafić do więzienia nawet na dwa lata (art. 35 ustawy).

Karalne jest naruszenie wielu nakazów lub zakazów wymienionych w artykułach 9, 12, 12a–12j, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 22, 22a, 25, 27, 37b, 37d ustawy²⁸.

Za określone przestępstwo sąd może orzec wobec sprawcy zakaz wykonywania określonego zawodu, zakaz prowadzenia określonej działalności lub wykonywania czynności wymagających zezwolenia, przepadek narzędzi lub przedmiotów służących przestępstwu, sąd ma możliwość orzeczenia nawiązki od 25–2500 zł, zaś za wykroczenia do 1000 zł – na cele związane z ochroną zwierząt. Można też czasowo odebrać zwierzęta od właściciela lub opiekuna decyzją wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Karalne jest również usiłowanie, podżeganie i pomocnictwo do tych czynów.

Nadzór nad przestrzeganiem przepisów ustawy powierzono Inspekcji Weterynaryjnej (art. 34a)²⁹.

W celu realizacji przepisów ustawowych Inspekcja Weterynaryjna oraz inne właściwe organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego mają współdziałać z samorządami, lekarzami weterynarii oraz innymi instytucjami i organizacjami społecznymi, których statutowym celem działań jest ochrona zwierząt (art. 3 ustawy).

²⁷ Ściganie za niektóre czyny związane z ochroną zwierząt możliwe jest również na podstawie Kodeksu karnego (np. art. 278 zabór w celu przywłaszczenia cudzej rzeczy; 288 niszczenie, uszkodzenie cudzej rzeczy – zob. przy tym ust. 2 art. 1 ustawy o ochronie zwierząt: „W sprawach nieuregulowanych w ustawie do zwierząt stosuje się przepisy dotyczące rzeczy”) albo Kodeksu wykroczeń (np. 78 – drażnienie i doprowadzenie do tego, że zwierzę staje się niebezpieczne; art. 119 kradzież lub przywłaszczenie cudzej rzeczy o wartości do 250 zł).

²⁸ Trzymanie zwierzęcia w uciążliwych warunkach; niezapewnienie zwierzętom gospodarskim właściwych warunków bytowania; wprowadzenie nowych technologii chowu bez zezwolenia marszałka województwa; utrzymywanie zwierząt w warunkach stwarzających zagrożenie dla ich życia i zdrowia, utrzymywanie i wykorzystywanie (dla celów rozrywkowych i widowiskowych), zwierząt w warunkach zagrażających ich zdrowiu i życiu; wykorzystywanie zwierząt w widowiskach noszących znamiona okrucieństwa; zakaz tresury powodującej cierpienie; nakaz przetrzymywania zwierząt w celach rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych, specjalnych jedynie w stadninach, bazach cyrkowych, miejscach przeznaczonych dla zwierząt wykorzystywanych w celach specjalnych i to pod nadzorem Inspekcji Weterynaryjnej; pozyskiwanie zwierząt dzikich w celu spreparowania ich zwłok i tworzenia kolekcji – jedynie za zgodą marszałka województwa, nakaz udzielenia pomocy lub zawiadomienia jednej ze służb o zwierzęciu potrąconemu przez pojazd mechaniczny, nakaz przeprowadzania zabiegów lekarsko-weterynaryjnych jedynie przez osoby uprawnione, transport zwierząt z dokumentami i licencjami w odpowiednio zapewnionych warunkach przez przewoźnika; niezapewnienie opieki nad kurczętami brojlerami i zwiększenie obsady wbrew wymogom.

²⁹ Organy tej Inspekcji posiadają uprawnienia określone w ustawie z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej – Dz.U. Nr 33, poz. 287, z późn. zm.

3. Dotychczasowe wyniki ścigania sprawców przestępstw i wykroczeń przeciwko zwierzętom

Pomimo środków karnych, ciągle słyszymy komunikaty o znęcaniu się nad zwierzętami, zadawaniu im cierpień i okrutnym ich zabijaniu. Chociaż reakcja policji i straży miejskiej na takie przypadki nie jest jeszcze na miarę naszych oczekiwań, to jednak stwierdza się ciągły wzrost wszczynanych postępowań karnych o takie czyny. O ile w 2003 r. wszczęto 1187 postępowań, to w roku 2008 już 1940 a w ostatnich dwóch latach średnio rocznie 1800 – z czego połowa z nich dotyczyła znęcania się nad zwierzętami. W tych postępowaniach zidentyfikowano sprawców w około 70% przypadkach. W ostatnich trzech latach corocznie przedstawiano zarzuty ponad 800 sprawcom czynów przeciwko zwierzętom.

Natomiast z danych Prokuratury Generalnej za lata 2009–2010 wynika, że prowadzono blisko 5 tys. spraw o znęcanie się nad zwierzętami. Jednak tylko w niespełna co czwartej (1,1 tys.) oskarżono sprawców, ponad 2,1 tys. spraw umorzono (nie wyłączając jako przyczyny umorzenia niewielką szkodliwość czynu), w blisko 1,5 tys. odmówiono wszczęcia postępowania. Zaskakuje rozdział między oceną sytuacji przez policję i prokuraturę.

Ze statystyki za lata 2003–2005 Ministerstwa Sprawiedliwości za przestępstwo z art. 35 ustawy o ochronie zwierząt skazano (prawomocnie) 1039 osób dorosłych, a wobec 45 nieletnich sprawców zastosowano środki wychowawczo-poprawcze. Przy prostym porównaniu wyroków skazujących z liczbą policyjnie ustalonych sprawców w latach 2003–2005 (łącznie 1706 oskarżonych) wynika, że część sprawców uchodzi odpowiedzialności karnej. Wiele też spraw przez dłuższy okres czasu jest przewlekle rozpoznawana.

Struktura orzeczonych kar przez sądy (za popełnione czyny z art. 35 ust. 1 i 2 ustawy w tych samych latach) przedstawia się następująco:

- na samoistną karę grzywny skazano 357 osób,
- na karę ograniczenia wolności skazano 242 osoby,
- na karę pozbawienia wolności skazano 436 osoby,
- samoistny środek karny orzeczono wobec 4 osób.

Na samoistną grzywnę i ograniczenie wolności skazano łącznie 599 osoby wobec skazanych na karę pozbawienia wolności – 436. Liczba wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności nie świadczy jednak o jakiejś zdecydowanej surowości sądów (przy realizowanej koncepcji preferującej kary wolnościowe). Statystyka nie prezentuje, jaki odsetek tych kar orzeczonych zostało z warunkowym zawieszeniem ich wykonania³⁰. Znikome są wyniki ujawniania i ścigania sprawców czynów polegających na organizacji walk psów.

³⁰ Zob. powołującego się na tę statystykę K. Surmańskiego w „Wyniki ścigania karnego sprawców przestępstw przeciwko zwierzętom” niepublikowany referat kryminologiczny – Uczelnia Łazarskiego, Warszawa 2011.

Utrzymującym się problemem jest kłusownictwo. Czyny tego rodzaju ścigane z art. 53 Prawa łowieckiego³¹ są zagrożone karą surowszą od przewidzianej w ustawie o ochronie zwierząt, bo przewiduje za ich popełnienie nawet karę pozbawienia wolności do lat 5. W tych samych latach skazano za przestępstwa ścigane Prawem łowieckim – 758 osób dorosłych i z ustawy o rybactwie śródlądowym – 4255 osób.

Panuje przekonanie, że sądy ogólnie biorąc traktują pobłażliwie sprawców naruszeń przepisów ustawy o ochronie zwierząt. Sprawy nie są skomplikowane, zalicza się je do „drobnych”, występuje tendencja stosowania kar wolnościowych, i z tych właśnie powodów także policja i prokuratura niejako tolerują taką sytuację. Na ogół przyjmują, że nie ma „interesu” skorzystania ze środków zaskarżania zbyt łagodnych wyroków. Jeśli nawet wydany zostanie wyrok skazujący na pozbawienie wolności, sądy wyższej instancji zawieszają wykonanie wyroku, uzasadniając to nieraz „znikomą szkodliwością społeczną”.

Dane o ściganiu karnym i orzecznictwie sądowym przedstawione zostały w znacznym uproszczeniu. Wymagają one jednak szczególnie dokładnego i wszechstronnego zbadania.

4. Poziom świadomości społecznej o występującym problemie bytowania i potrzebie ochrony istot żywych

Ze środków masowego przekazu niemal co dnia dowiadujemy się o nieludzkich zachowaniach wobec zwierząt. Słyszymy o przypadkach ich głodzenia, katowania, porzucania, kłusownictwa, niehumanitarnego transportu i ubijania zwierząt. Trafiają do mediów najdrastyczniejsze przypadki. Mniej wiemy o pozostałych, „zwyczajniejszych”, czy o doświadczeniach na zwierzętach prowadzonych z naruszeniem obowiązujących przepisów ochronnych. Istniejąca sytuacja niektórych nie porusza – tak zostali ukształtowani, takie mają charaktery, na własnej głowie mają inne problemy – własnego bytowania. Społeczeństwo jest zresztą podzielone – jedni opowiadają się za zdecydowanym obostrzeniem kar, także w sprawach ochrony zwierząt – inni o rozwinięciu działalności instytucji uświadamiających obywateli o ich obowiązkach względem zwierząt. Pozostaje fakt, że dominuje niska świadomość społeczna w tej sprawie.

Problem niskiej świadomości tkwi w braku właściwego przykładu ze strony starszych osób – w rodzinie oraz braku nauczania i wychowania wczesnoszkolnego. Aczkolwiek ustawodawca ujął w ustawie, iż wychowanie we wszystkich typach szkół powinno zawierać programy uwzględniające problematykę ochrony

³¹ Ustawa z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie – Dz.U. z 2005 r., Nr 127, poz. 1066, z późn. zm.

zwierząt (art. 8 ustawy) oraz tworzenie szkolnych organizacji przyjaciół zwierząt, ale napotyka to na niezrozumienie i liczne opory.

Samorządy mają rozpowszechniać znajomość ustawy wśród ludności wiejskiej, co ma wyeliminować zachowania doprowadzające do cierpienia zwierząt (hodowlanych i gospodarskich) na tych obszarach. Zarządy województwa mają przygotowywać i wykonywać programy upowszechnienia przepisów ustawy wśród rolników przez wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego. Ustawa oraz zalecenia europejskie wskazują na konieczność tworzenia programów edukacyjnych dla kształtowania postaw społecznych oraz wywoływania społecznej reakcji na rzecz humanitarnego traktowania zwierząt. Niewiele jednak takich programów wywołuje zainteresowanie społeczne.

Samorządy powinny wykazywać się większą inicjatywą w rozwiązywaniu problemów bezdomnych zwierząt (art. 11a ustawy)³², tworzeniu i wspieraniu, a także kontroli działalności schronisk dla zwierząt³³.

Istnieją także liczne organizacje społeczne – pozarządowe, by wymienić tylko Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Zwierząt ANIMALS, Fundacja dla Ratowania Zwierząt Bezdomnych EMIR, Stowarzyszenie Empatia, Fundacja Viva Akcja dla Zwierząt, Fundacja Pegasus, Fundacja Ochrony Zwierząt i Polskiego Dziedzictwa Przyrodniczego MRUNIO... Istniejące fundacje mają się zajmować polepszeniem warunków utrzymania zwierząt, ratowaniem ich z wypadków, leczeniem, znajdowaniem dla nich nowych właścicieli, prowadzeniem wirtualnej adopcji, upowszechnianiem wiedzy o zwierzętach i ich potrzebach. Ale i one m.in. z braku środków finansowych mają okresy różnej aktywności. Niewiele na rzecz kształtowania świadomości społecznej i rozwiązywania problemów ochrony zwierząt czynią zarządy niektórych gmin i lekarze weterynarii, np. w zakresie sprawdzania i reakcji na to, co się dzieje na targowiskach zwierząt, w schroniskach dla psów i kotów, zwłaszcza prowadzonych przez osoby ubogie (i zniedołężniałe), uważające założone schronisko jedynie – jako źródło uzyskania dodatkowych dochodów (ze środków gmin i wsparcia prywatnego). W schroniskach zwierzęta są zaniedbywane, głodzone i utrzymywane w brudzie, a nadto masowo eksterminowane. We większości z nich pracują weterynarze, wszystkie schroniska są pod nadzorem powiatowych lekarzy weterynarii, żaden jednak nie doznał z powodu beczynności, konsekwencji prawnych³⁴.

³² Bezdomne zwierzęta – zwierzęta domowe lub gospodarskie, które uciekły, zabłąkały się lub zostały porzucone przez człowieka, a nie ma możliwości ustalenia ich właściciela lub innej osoby, pod której opieką trwale dotąd pozostawały.

³³ W Polsce istnieje około 150 zarejestrowanych schronisk. Zezwolenia na świadczenia usług w zakresie ochrony przed bezdomnością zwierząt prowadzenia schronisk, grzebownisk i spalarni zwłok zwierzęcych wydaje wójt (burmistrz, prezydent miasta) – na podstawie art. 7 ust. 1 ustawy o utrzymywaniu czystości i porządku w gminach (cyt. wyżej).

³⁴ Z mazowieckiego raportu weterynaryjnego wynika, że nadzór Inspekcji Weterynaryjnej nad schroniskami to w dużej mierze fikcja – zob. artykuł Joanny Podgórskiej *Dwie twarze dr. Dolittle*, „Polityka” 3.08–9.08.2011, nr 32 (2819), s. 30.

W kształtowaniu właściwej świadomości społecznej co do potrzeby ochrony zwierząt znaczącą rolę mogliby spełnić duchowni różnych wyznań i organizacje przykościelne. Środowiska te niewiele jednak czynią w tym obszarze.

Nie sposób nie wspomnieć o ważnej inicjatywie obrońców zwierząt. Grupa światlejszych posłów i Parlamentarny Zespół Przyjaciół Zwierząt oraz Przedstawiciele Koalicji dla Zwierząt³⁵ dwukrotnie wystąpili z inicjatywą nowelizacji obowiązującej ustawy o ochronie zwierząt. Dostrzeżono bowiem niegodziwości ludzkie wobec zwierząt oraz daleko idące przyzwolenie w społeczeństwie na maltretowanie i okrutne zabijanie zwierząt, wynikające ze stereotypów i przeświadczenia, że można im krzywdę wyrządzać bezkarnie.

Wskazując na nasilające się przypadki udręczania i bestialskiego zabijania zwierząt, zostały wniesione projekty zmiany ustawy pod obrady Sejmu. Projekty przewidywały kilka istotnych i uzasadnionych obecną sytuacją zmian, a mianowicie:

- sprecyzowanie określenia „szczególne okrucieństwo” – przedsięwzięcie przez sprawcę działań charakteryzujących się drastycznością form i metod zadawania śmierci lub cierpień, a zwłaszcza zadawanie ich w sposób wyszukany lub powolny, obliczony z premedytacją na zwiększenie ich rozmiarów i czasu trwania;
- czasowe odbieranie zwierząt z urzędu lub na wniosek Policji, Straży Gminnej (Miejskiej), lekarza weterynarii lub upoważnionego przedstawiciela organizacji społecznej, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt;
- w przypadkach niecierpiących zwłoki, gdy dalsze pozostawienie u dotychczasowego właściciela lub opiekuna zagraża życiu zwierzęcia – policjant, strażnik, upoważniony przedstawiciel organizacji społecznej powinien odebrać zwierzę i zawiadomić o tym wójta (burmistrza, prezydenta miasta) celem podjęcia przez ten organ decyzji w przedmiocie odebrania zwierzęcia;
- sprzedaż zwierząt osobom poniżej 16 roku życia ma być dozwolona jedynie za pisemną zgodą wyrażoną przez rodziców lub prawnych opiekunów;
- zaostrzenie sankcji – kto zabija, uśmierca, dokonuje uboju z naruszeniem art. 6 ustawy – podlega karze wolności w wymiarze nie niższym niż 6 miesięcy albo karze pozbawienia wolności do lat 2;
- zaostrzenie sankcji – kto czyni to ze szczególnym okrucieństwem – podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 3 (zaostrzenie kary z uznaniem czynu za występki chuligański);
- przy skazaniu sprawcy wprowadzenie rygoru przepadku zwierzęcia, odebrania go sprawcy oraz wydania zakazu posiadania zwierząt;
- ograniczenie czasu trwania transportu zwierząt tylko do 12 godzin;
- wprowadzenie zakazu przecinania strun głosowych, dziobów, przycinania uszu oraz ogona, usuwania pazurów lub kłów, niewynikających ze wskazań lekarza weterynarii;

³⁵ Koalicja ta zebrała pod ostatnim projektem blisko 225 tys. podpisów.

- ograniczenia dotychczasowych możliwości dokonywania odstrzału psów przez myśliwych;
- wykonywania zabiegów powodujących ból tylko w znieczuleniu ogólnym albo miejscowym;
- ograniczeniu nadmiernej swobody rozmnażania zwierząt w celach dochodowych i ich sprzedaży na targowiskach i z bagażników samochodów;
- w ustawie o utrzymaniu czystości i porządku w gminach – określenie wymagań wobec osób utrzymujących zwierzęta domowe w zakresie bezpieczeństwa, wprowadzenie obowiązku oznakowania zwierzęcia, pozwalającego na identyfikację właściciela lub opiekuna oraz utrzymania przez nich czystości w miejscach publicznych.

Proponowano także wprowadzenie urzędu Krajowego Inspektora ds. Zwierząt.

W uzasadnieniu do tego projektu podkreślono, że organy państwowe i samorządy nie do końca wypełniają swe powinności wynikające z ustawy o ochronie zwierząt.

Wcześniejsze projekty zmian ustawy o ochronie zwierząt nie znalazły większego poparcia rządu. Negatywnie ustosunkowała się do nich Komisja Rolnictwa i Rozwoju Wsi Sejmu RP. Pokrętne też były wypowiedzi niektórych ekspertów. Wnioskodawcy ostatniego w tej sprawie projektu obawiali się upolitycznienia tej słusznej inicjatywy, już w kuluarach sejmowych pojawiły się jednak wypowiedzi, że nie należy w okresie poprzedzającym wybory narażać się środowisku rolników – wyborców.

Konsekwencja Parlamentarnego Zespołu Przyjaciół Zwierząt doprowadziła jednak do zakończenia prac nad ostatnim projektem i 16 września 2011 r. Sejm uchwalił nowelizację ustawy o ochronie zwierząt. Aczkolwiek nie wszystkie wcześniejsze wnioski zostały uwzględnione, ustawa zwiększa kary za znęcanie się nad zwierzęciem z 1 roku do lat 3 ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności, przy czym, jeśli sprawca działał ze szczególnym okrucieństwem, zwiększa z 2 do 3 lat karę ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności. Osoba znęcająca się może stracić prawo do posiadania zwierząt na okres od roku do 10 lat. Przy skazaniu sąd będzie orzekał przepadek zwierzęcia. Sąd może też zakazać wykonywania określonego zawodu, prowadzenia działalności lub wykonywania czynności wymagających zezwolenia, które są związane z wykorzystaniem zwierząt. Będzie też mógł orzec nawiązkę w wysokości od 500 zł do 100 tys. zł na cel związany z ochroną zwierząt. Przed sądem będą mogli występować przedstawiciele organizacji społecznych.

Ustawa wprowadza zakaz stałego trzymania psów na łańcuchach krótszych niż 3 m i dłużej niż 12 godzin albo trzymanie na uwięzi w sposób powodujący cierpienie zwierzęcia. Zakazuje dokonywania odstrzałów zwierząt domowych przez myśliwych, kopiowania – przycinania uszu i ogonów oraz sprzedaży zwierząt na targowiskach. Rozmnażanie zwierząt może mieć miejsce jedynie w zarejestrowanych hodowlach.

Każdy, kto w lesie lub poza terenem zabudowanym zetknie się z psem lub kotem, w szczególności na uwięzi, będzie musiał powiadomić schronisko dla zwierząt, straż gminną lub policję.

Gminy zostały zobowiązane do opracowywania co roku programu opieki nad zwierzętami bezdomnymi, zapewnić im schroniska, sezonowo dokarmiać, poszukiwać dla nich właścicieli, sterylizować albo kastrować takie zwierzęta. W związku z tym, co dzieje się obecnie w schroniskach (utrzymywanie zwierząt w skandalicznych warunkach, ich głodzenie i zabijanie i to z niskich pobudek), dla umożliwienia skuteczniejszej kontroli i ścigania zdefiniowano określenie „schronisko dla zwierząt” – jako miejsce przeznaczone do opieki nad zwierzętami domowymi w liczbie większej niż 30, z wyjątkiem ryb, płazów, gadów, gryzoni i ptaków oraz miejsce chowu i hodowania zwierząt zarejestrowanych w organizacjach społecznych, których wykaz określi (rozporządzeniem) minister właściwy do spraw środowiska.

Ostatecznie o postępach cywilizacyjnych w tym obszarze zdecyduje sposób stosowania w życiu codziennym nowouchwalonego prawa.

STRESZCZENIE

Jednym ze współczesnych problemów cywilizacyjnych jest stosunek człowieka do zwierząt. W Polsce w odróżnieniu od innych krajów europejskich stosunek do zwierząt nie jest najlepszy (najłagodniej określając). Pomimo obowiązywania ustawy o ochronie zwierząt, o ochronie środowiska, o ochronie przyrody – nagminnie występują, zwłaszcza na terenach wiejskich, przypadki rażącego zaniedbywania zwierząt domowych i gospodarskich, głodzenie, bicie, znęcanie się oraz utrzymywanie zwierząt w skrajnie złych warunkach bytowania. Nie przestrzega się wymagań związanych z transportem i ubojem zwierząt.

Artykuł nie tylko opisuje liczne zjawiska patologiczne z relacji człowiek – zwierzęta (ogólnie występujące przeświadczenie, że można je krzywdzić bezkarnie), ale przedstawia również poziom skuteczności ścigania karnego sprawców takich czynów bezprawnych, konieczne do podjęcia działania dla polepszenia ochrony zwierząt oraz podniesienia świadomości prawnej społeczeństwa.

SUMMARY

One of contemporary civilization issues is the people's attitude towards animals. In Poland, unlike in other European countries, people's attitude towards animals is not the best (putting it mildly). Despite the Act on the Protection of Animals, on the Protection of the Environment and on the Protection of Wildlife, there are widespread, especially in rural areas, incidents of gross neglect of domestic animals (pets

and livestock), starving, beating, harassing and keeping animals in extremely bad living conditions. Regulations of transport and slaughter of animals are disobeyed.

The article does not only describe numerous pathological phenomena in the relations between humans and animals (a common believe that animals can be harmed with impunity), but also presents the level of penal law effectiveness in prosecuting perpetrators of such illegal acts, activities necessary to undertake in order to increase the protection of animals and legal awareness of the community.